

Kinderen lezen de sterren van de hemel met *Drie Sterren Lezen* **(In: JSW april 2007)**

Door: Willy van Elsäcker en Peter Korst

Drie Sterren Lezen is een instructiemethode voor zwakke lezers. De aanpak is gebaseerd op twee bestaande manieren van leesinstructie, namelijk ELLO¹ en Light Bulb Reading². Drie Sterren Lezen bevat elementen van beide methoden en is ontwikkeld en uitgeprobeerd door het Team Taal van het HCO in Den Haag. De aanpak wordt Drie Sterren Lezen genoemd omdat de kinderen in de loop van het programma sterren kunnen verdienen. De zwakke lezer wordt gedurende een periode van 10 tot 16 weken dagelijks een kwartier individueel begeleid bij het lezen. Aan het einde van het traject krijgt het kind een diploma met drie sterren. Drie Sterren Lezen is een alternatief voor de ELLO-aanpak, omdat het minder tijd en menskracht vergt en gemakkelijker in te voeren is dan ELLO.

Doel

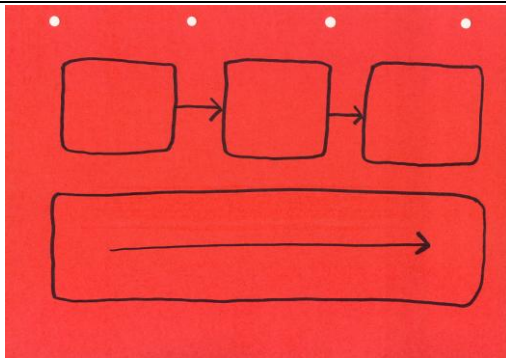
Het belangrijkste doel van het Drie Sterren Lezen is het vloeiend, foutloos en op tempo leren lezen en het leren inzetten van leesstrategieën, maar ook aan het vergroten van leesbegrip en leesplezier wordt gewerkt. Het belangrijkste kenmerk van de aanpak is dat het kind leert bij een probleem zelfstandig een juiste leesstrategie te gebruiken. Hierdoor leren kinderen zelf verantwoordelijkheid te nemen voor het leerproces en ervaren ze dat zij zelf iets kunnen doen aan hun leesprobleem. Dit besef is de eerste stap op weg naar succes. Ervaringen met het Drie Sterren Lezen op twee basisscholen en een SBO-school in Den Haag laten zien dat de meeste leerlingen flink vooruit gaan, van 2 tot 4 AVI-niveaus in één traject van 10 tot 16 weken. Wel blijft er vaak een beperkte groep kinderen (3 tot 5 procent) over met dusdanige zware leesproblemen dat een intensievere begeleiding noodzakelijk is.

Doelgroep

In het basisonderwijs kan Drie Sterren Lezen gebruikt worden voor de 25 procent zwakste lezers. In het SBO komen wellicht meer leerlingen voor de aanpak in aanmerking. De aanpak is in de eerste plaats geschikt voor kinderen in groep 3 en 4 die de eerste stadia van het aanvankelijk lezen achter de rug hebben en bij wie de ontwikkeling stagneert. Maar ook oudere kinderen met een leesachterstand hebben er baat bij.

Praktijkvoorbeeld

Meester Dharmendre Sewnath van groep 6 van de Shri Vishnu Hindoe Basisschool in Den Haag zit met Carmen aan de instructietafel. De rest van de groep is zelfstandig aan het werk. Carmen leest op AVI 7-niveau. De eerste drie keren heeft Dharmendre alleen geobserveerd: *Welke leesfouten maakt Carmen vooral?* Daarna heeft hij een foutenanalyse gemaakt met behulp van de *Lijst Leesproblemen* die bij de Drie Sterrenaanpak hoort. Dit bracht hem tot de conclusie dat Carmen woorden met meer lettergrepen onzorgvuldig leest. Ze let niet goed op de afzonderlijke letters en lettergrepen en raadt dan vaak maar wat er staat. Daarnaast gebruikt ze de context van de zin en van het verhaal te weinig. Ze vraagt zich niet af of dat wat ze leest eigenlijk wel kan, of het wel een begrijpelijke zin is. Dharmendre heeft daarom twee strategiekaarten voor Carmen gemaakt: één waarop te zien is dat ze moeilijke woorden eerst in stukjes moet hakken en één waarop gewezen wordt naar het begrip van de zin: *Kan dit? Klopt het wat ik lees?*

Nu, de vierde keer, begint Dharmendre pas echt met de Drie Sterrenaanpak. Hij legt Carmen uit wat haar leesprobleem is en wat zij er zelf aan kan doen. Hij doet de twee strategieën die hij haar wil aanleren, hardop denkend voor. Hij laat haar de twee strategiekaarten zien. Ze spreken af dat Carmen tijdens het lezen vooral aan die twee strategieën zal denken. Als ze dit vergeet zal de meester niets zeggen maar op één van de kaarten wijzen. Zo leest Carmen een aantal bladzijden. Na ongeveer 10 minuten vraagt Dharmendre of ze even kort kan samenvatten wat ze heeft gelezen. Daarna bespreken ze hoe het ging met het strategiegebruik. Dharmendre heeft tijdens het lezen de fouten genoteerd in een schrift. Ze bespreken samen waar het fout ging en waar Carmen zichzelf goed verbeterde. De meester is tevreden: *Gisteren maakte je meer fouten dan vandaag. Je hebt vandaag deze vijf woorden fout gelezen. Maar drie keer had je het zelf in de gaten en je hebt jezelf verbeterd, zonder mijn hulp. Heel goed! Morgen gaan we weer verder met deze strategie. Dan gaat het vast nog beter! Als het helemaal goed gaat, heb je de eerste ster op je diploma verdiend!*

WERKWIJZE Drie Sterren Lezen

Benodigheden:

- Veel leuke leesboeken van diverse genres. Het leesniveau van de boekjes moet net boven het leesniveau van de leerling liggen, bijvoorbeeld één AVI-niveau boven beheersingsniveau
- Schrift of map om de vorderingen van het kind in bij te houden

Onderdelen van het pakket Drie Sterren Lezen:

- Handleiding
- Lijst Leesproblemen
- Analyseformulier en Handelingsplan
- Kaarten met leesstrategieën
- Letterkaartjes
- Diploma met 3 sterren
- Cd-rom met bijlagen en kort instructiefilmpje

Voorbereiding

Leg bij elke leessessie van tevoren vier à vijf boekjes klaar die iets boven het niveau van het kind zijn. Houd zoveel mogelijk rekening met de interesses van het kind. Het ene kind houdt meer van verhalende, het andere meer van informatieve boeken. Ook prentenboeken kunnen geschikt zijn. Kies boeken met niet al te veel tekst per pagina. Het is belangrijk dat het kind zelf mag kiezen welk boek het wil lezen. In het begin kiezen kinderen vaak het gemakkelijkste boek, maar naarmate ze meer zelfvertrouwen krijgen, gaan ze ook op de inhoud en op hun eigen interesse letten. Dit is gunstig voor de leesmotivatie.

De eerste drie sessies: Observeren

Als u met een kind begint met het Drie Sterren Lezen, gebruikt u de eerste drie leessessies om erachter te komen wat voor soort 'leesfouten' het kind maakt. Hierbij kunt u de *Lijst Leesproblemen* gebruiken die deel uitmaakt van de Drie Sterrenaanpak. In de lijst worden tevens suggesties gegeven voor geschikte strategieën bij de diverse problemen.

Als een kind veel soorten fouten maakt en er dus veel verschillende strategieën gebruikt moeten worden, beperk u in het begin dan tot de belangrijkste. Maak een lijst met strategieën die nuttig zijn voor het kind en breng een volgorde van belangrijkheid aan. Met andere woorden: bekijk welke strategie voor het kind in dit stadium het meeste effect zal hebben. Gebruik hiervoor het *Analyseformulier*. Leer per keer niet meer dan één of twee strategieën aan. Pas als een strategie helemaal goed gaat, en het kind deze zelfstandig zonder hulp gebruikt, kunt u een volgende strategie van de lijst introduceren. Stel voor het kind een *Handelingsplan* op waarin u aangeeft aan welke strategieën u met het kind wilt werken en in welke volgorde.

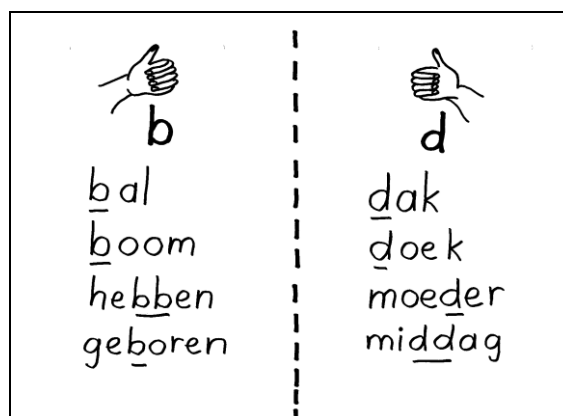
HOE ZIET EEN SESSIE DRIE STERREN LEZEN ERUIT?

Het Drie Sterren Lezen bestaat uit een introductie (3 minuten), het hardop voorlezen door de leerling (10 minuten) en een nabespreking (2 minuten). Het is belangrijk dat de acht stappen die hierna beschreven worden, ook echt allemaal aan de orde komen bij elke leessessie, omdat alle stappen hun eigen functie hebben. Cruciaal is bovendien dat er een gezellige, ontspannen sfeer is tijdens de sessies, waarin het kind zich veilig voelt en waarbij de nadruk ligt op wat het kind zelf al kan en zelf kan verbeteren.

INTRODUCTIE (3 minuten)

1. Boek kiezen. Het kind gaat tegenover u zitten aan de instructietafel. U leest de notities van de vorige dag door, terwijl het kind een boekje kiest uit de stapel van vijf.

2. Strategie bespreken. U hebt een handelingsplan gemaakt en weet dus welke strategie u het kind wilt leren. Leg de eerste keer de strategie uit en doe hem hardop denkend voor. Bij de meeste strategieën is een kaart te gebruiken en/of een handgebaar. Een handgebaar kan bijvoorbeeld zijn bij kinderen die de 'd' en de 'b' vaak verwisselen: het ophouden van de linker of de rechtervuist, waarbij de duimen omhoog gestoken zijn. De rechtervuist staat voor de 'd' en de linker voor de 'b'. Omdat u tegenover het kind zit, dient u uw hand zo te draaien dat het kind de vuist met de 'd' en de 'b' op de juiste wijze voor zich ziet.

Leg uit aan de kinderen wat de functie van de strategiekaart of het handgebaar is: als ze deze zien, moeten ze de afgesproken strategie gebruiken en kunnen ze hun fout zelf verbeteren. In het begin geeft u uitleg en gebruikt u de strategiekaart en/of het handgebaar.

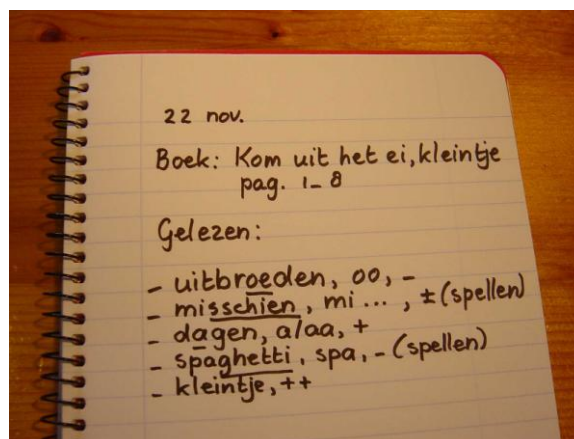
Als dit meerdere keren gedaan is, kunt u het kind stimuleren zelf de kaart aan te wijzen of het handgebaar te maken. Nog later is de kaart of het handgebaar niet meer nodig. De kinderen kunnen dan zonder onderbreking zichzelf verbeteren en doorlezen. De ondersteuning van de leerkracht wordt dus geleidelijk aan minder, net zolang tot de kinderen de strategie onder de knie hebben en deze zonder hulp gebruiken. De leerkracht kan op dezelfde manier ook een dergelijke kaart maken voor kinderen die moeite hebben om de 'p' van de 'b' of de 'd' te onderscheiden.

3. Voorspellen. Het kind kiest een boek. Vraag waarom het kind dat boek gekozen heeft. Het kind kijkt het boek door, doet een paar voorspellingen. Stel indien nodig vragen als: *Waar zal het over gaan, denk je?* (Aanwijzing: *Kijk naar plaatjes, titel, achterflap*). Denk in het begin eventueel hardop: *Ik denk dat het daar-en-daar over gaat want.....*

LEZEN (10 minuten)

4. Tekst hardop voorlezen. Het kind leest hardop voor uit het boek. Door de fouten die het kind maakt, krijgt u inzicht in de leesproblemen van het kind. Zelfcorrectie is een belangrijk element van de Drie Sterrenaanpak; het is belangrijk dat het kind leert de eigen fouten te verbeteren. Geef het kind daarom bij een leesfout altijd eerst de kans om zichzelf te corrigeren; laat de zin gewoon uitlezen zonder in te grijpen. Als het kind de fout niet heeft opgemerkt en door wil lezen, wijs dan op één van de strategiekaarten die van tevoren besproken zijn, of wijs met pen of potlood het woord (of het leesteken) aan dat fout is gelezen. Als het kind zichzelf dan nog niet op juiste wijze corrigeert, verbeter u het kind op tactvolle wijze. Verbeter niet te veel; als het kind aan de lopende band fouten maakt, is het boek te moeilijk en moet er een eenvoudiger exemplaar gezocht worden. Als het kind daarentegen helemaal geen fouten leest, is het boek te gemakkelijk en dient er een moeilijker exemplaar aangeboden te worden.

5. Notities maken. Noteer bij elke sessie de datum en de titel van het boek. Maak snel en kort notities tijdens het lezen. Deze notities worden na het lezen met het kind besproken. Het is belangrijk dat u het woord noteert dat fout gelezen werd en ook welke fout er gemaakt werd. Verder noteert u of het kind de fout zelfstandig verbeterde, of hierbij uw hulp nodig had. Hierna volgt een voorbeeld van een notatie uit het schrift van Anita, een zwakke lezer uit groep 4. U kunt ook andere symbolen gebruiken voor de foutennotatie maar spreek wel eenzelfde manier af binnen de school.

Wat Anita fout las, is onderstreept. Achter het woord staat wat ze wel las in plaats van het onderstreepte deel. Een - achter het fout gelezen woord betekent: voorgezegd, een ± betekent: zelf verbeterd met beetje hulp, + betekent: zelfstandig verbeterd, ++ betekent: moeilijk woord waar eerst moeilijkheden mee waren nu in één keer goed gelezen.

6. Aandacht voor de inhoud van het verhaal. Als u instructie naar aanleiding van een fout geeft, doe dit dan zo kort mogelijk. De meeste tijd moet besteed worden aan 'echt' lezen en aan het begrip van de tekst. Stel dus gedurende het lezen ook een enkele keer begripsvragen (zoals: *Waarom deed hij dat?*) en laat het kind voorspellen (*Hoe zal dit aflopen? Wat zal er nu gebeuren, denk je?*). Het gaat erom dat het kind leert van het verhaal te genieten.

NABESPREKING (2 minuten)

7. Samenvatten. Na 10 minuten stopt het kind met lezen en geeft in een paar zinnen een samenvatting van wat het gelezen heeft. Indien nodig helpt u het kind op weg met een stimulerende vraag. Of u doet hardop denkend voor hoe je een samenvatting geeft.

8. Strategiegebruik nabespreken. Bespreek samen wat er al goed ging en wat er nog beter zou kunnen aan de hand van de gemaakte aantekeningen. *Werd de strategie goed gebruikt?* Het is niet de bedoeling dat alle fouten breed uitgemeten worden. De nadruk dient te liggen op wat er al goed ging.

Als de oorzaak van het probleem een gebrek aan letterkennis is, geef het kind dan een opdracht mee om in de klas bepaalde letters of lettercombinaties te oefenen. Hierbij kunnen de *Letterkaartjes* van alle afzonderlijke letters, tweeklanken en meerklinken gebruikt worden die onderdeel uitmaken van het Drie Sterrenpakket.

Het diploma

Het vooruitzicht van een *diploma* is voor veel kinderen een extra stimulans, vooral voor kinderen die vanuit zichzelf of van huis uit niet bijzonder gemotiveerd zijn voor lezen. Als een kind zelfstandig enkele strategieën kan toepassen die het in het begin nog niet gebruikte, krijgt het zijn diploma en zijn eerste ster. De leerkracht kan variëren in het aantal strategieën dat per ster vereist is, al naar gelang de situatie. De eerste ster wordt door de leerkracht met een gele markeerstift ingekleurd en ondertekend.

Het kind mag het diploma mee naar huis nemen om ook door één van de ouders te laten ondertekenen. Daarna wordt het weer mee terug genomen naar school. Als een kind vervolgens weer een aantal strategieën heeft geleerd, krijgt het een tweede ingekleurde ster. Ook hier ondertekenen zowel de leerkracht als de ouders het diploma.

Als het kind bijna alle strategieën kan toepassen die speciaal voor hem van belang waren, kan gestopt worden met het Drie Sterren Lezen. Het kind krijgt dan zijn derde en laatste gekleurde ster, een plechtig moment waar wel even bij stilgestaan mag worden. Hierna mag het kind het diploma voorgoed mee naar huis nemen. In het algemeen duurt het 10 tot 16 weken voordat een kind voldoende op niveau leest.

Organisatie

Het is van belang dat alle deelnemende leerkrachten goed bekend zijn met de aanpak van het Drie Sterren Lezen en hiermee van te voren geoefend hebben in een (kort) trainingstraject. In de praktijk is het goed te doen om twee kinderen tegelijk te helpen door 's morgens een kwartier met de ene en 's middags een kwartier met de andere leerling te werken. De andere kinderen zijn dan bezig met zelfstandig lezen of zelfstandig werken. Zo kunnen per groep jaarlijks zo'n zes leerlingen individueel geholpen worden. Eventueel kan hierbij de hulp ingeroepen worden van een andere deskundige, zoals een IB-er of RT-er die bekend is met de aanpak. We geven er echter de voorkeur aan dat de groepsleerkracht zelf met de zwakke lezers werkt, omdat hij/zij de eerstverantwoordelijke is voor het leesonderwijs in de groep en dus goed op de hoogte moet zijn van de leesproblemen van de kinderen. De groepsleerkracht is dan ook veel beter in staat om in de reguliere leeslessen aan te sluiten bij de behoeften van de zwakke lezers.

Na het Drie Sterren Lezen

Als een leerling het diploma heeft gehaald, dient er toch af en toe nog aandacht besteed te worden aan de geleerde strategieën. Dit kunt u doen door op gezette tijden klassikaal aandacht te besteden aan deze strategieën. U kunt ook doorgaan met het individuele lezen met de leerling die het diploma behaald heeft, maar dan minder frequent, bijvoorbeeld eens per week. U kunt er tevens voor kiezen om nu met een nieuwe leerling te starten met het Drie Sterren Lezen. U zult zien: de meeste kinderen lezen na 10 weken de sterren van de hemel! Het pakket kost € 35,- en is te verkrijgen via het HCO in Den Haag en het RPCZ in Vlissingen.

* Met dank aan leerkrachten en leerlingen van de Shri Vishnu Hindoe Basisschool en het Mozaïek in Den Haag

Willy van Elsäcker en Peter Korst zijn beiden werkzaam als onderwijsadviseur bij het Team Taal van het HCO in Den Haag. Willy van Elsäcker is tevens verbonden aan het Expertisecentrum Nederlands te Nijmegen.

LITERATUUR

¹ELLO, *Effectief Leren Lezen Ondersteuningsprogramma*. Pakket met Handleiding en Bijlagen. Nijmegen: Expertisecentrum Nederlands, Radboud Universiteit.

²Vogt, M., & Nagano, P. (2003). Turn it on with Light Bulb Reading! Sound-switching strategies for struggling readers. *Reading Teacher*, 57(3), 214-221.